

מסורת הש"ס
 א. חולין מ,ב.
 ב. משנה גטין נב,ב.
 ירושלמי גטין פ"ה ה"ה.
 וראה תוספתא גטין פ"ג ז.
 ג. ע"ז נט,ב.

גרסות
מאי אריא חטאת העוף
 בכתה"י ועוד מלים אלו חסרות.

אבל זבח קרבן מן הבהמה – לא, ואי [ואם] אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מאי אריא [מה שייך, מדוע דווקא] צריך להעמידה דווקא בחטאת העוף? אפילו בחטאת בהמה נמי [גם כן] יתחייב עליה משום שחוטאי חרץ, משום שלא פקע שם קדשים ממנה כששחט בה סימן אחד, שהרי היא מיועדת לכהנים ואינה שלו! ומשיבים: כיון דקניא ליה [שהיא קנויה לו] לכפרה שלו – כדידיה דמיא [כשלו היא נחשבת], ולכן הוא אוסרה. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] קושיה נוספת ממה ששנינו במשנתנו: שנים אוחזין בסכין אחת ושוחטין, אחד לשום (לשם) אחד מכל אלו כגון לשם הרים וגבעות, ואחד לשום דבר כשר – שחיטתו פסולה, ומשמע, אפילו אם השוחט לשם אחד מכל אלו אינו הבעלים. הרי שיכול אדם לאסור דבר שאינו שלו! ומשיבים: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? דאית ליה שותפות בגוה [שיש לו שותפות בה], ולכן הוא יכול לפוסלה. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ראייה נוספת ממה ששנינו: המטמא תרומה של חבריו הכהן, והמדמע, מערב תרומה בפירות חולין של חבריו, והמנסך יין של אחרים לעבודה זרה, אם עשה זאת בשוגג – פטור מלשלם, למרות שגרם לחבריו הפסד, שאינו יכול ליהנות מפירותיו או מן היין, אבל עשה זאת במזיד – חייב. משמע שאדם יכול לאסור דבר שאינו שלו! ומשיבים: הכא נמי דאית ליה שותפות בגוה [כאן גם כן מדובר שיש לו שותפות בה]. ומעירים: המחלוקת האם שוחט בהמת חבריו לעבודה זרה אסרה, כדעת רב הונא, או לא אסרה, וכדעת רב נחמן רב עמרם ורב יצחק, היא כתנאי [כמחלוקת תנאים]. ששנינו: גוי שניסך יינו של ישראל לעבודה זרה, אפילו שלא בפני עבודה זרה – אסרו; ר' יהודה בן בתירא ור' יהודה בן בבא מתירין אותו מפני שני דברים: אחד – שאין גוים מנסכים יין לעבודה זרה אלא בפני עבודה זרה, ואחד – שאפילו היה מנסך לעבודה זרה יכול הישראל לומר לו: לא כל הימנך [לא הכל בכוחך]. אין באפשרותך שתאסר ייני לאונסי.

אבל זבח – דבר הנוצח בסכין, דהיינו צהמה, דעוף – מלוק הוא. ואי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי אריא – דמני עוף? אפילו צהמה נמי, דהא לא פקע שם קדשים מיניה! ומיהו, איהו מייחייב משום עונד עבודה זרה, דמכל מקום, אף על גב דלא מיתסרא מיפלת פלחא. כיון דקניא ליה לכפרה – שהרי הצעלים מתכפרים צה. כדידיה דמיא – הלכך לא מצי למייתי שום זבח, דלילו עולה מכפרת אעשה, ותטאת ואשס על מטאים, ושלמים ושאר קדשים קלים דידיה מינה. להכי נקט עוף וצחאי קנה פגוס, דמחייב נשחטת חוץ צההוא פורתא דמיטסר ציה. אחד לשום אחד מכל אלו – אפילו צהמה דלאו דידיה, אלא דאידך ששחט לשום דבר כשר. המטמא – טהרות של חבירו. והמדמע – תרומה בחולין של חבירו, דמוזל להו, דמיצעי ליה לזוניניהו לכהניס צדמי תרומה, דהיינו צול, דלא חזו אלא לכהניס. והמנסך – יין של חבירו לעבודה זרה. בשוגג – שלא ידע שהיא תרומה, ולא ידע שהוא נאסר בניסוך זה, או כסבור יין שלו הוא. פטור מלשלם – ואף על גב דמוזק בשוגג חייב, דלקיימא לן (צבא קמא נא, א), אדם מועד לעולם, צין ער וצין ישן צין שוגג וצין מזיד, הכא היזק שאינו ניכר הוא, ולא שמיא היזק. וצמוד חייב לשלם, דקנסוה רבנן. ומשום דקס ליה צרבה מיניה לא מיפטרי, ואף על גב דחייב מיטה משום עבודה זרה. ואפילו לא התרו בו, דלא מיקטיל, קיימא לן (כתובות ד, ב): חייב מיטה שוגגין פטורין מלשלם – הכא חייב אפילו אתרו ציה, כדלוקיימא טעמא צמסכת גיטין (נב, ב): משעה דאגבציה על מנת לאוסרו מיחייב לשלומי, ומתחייב צנפשו לא הוי עד שעת ניסוך. שניסך – שכשך ידו למוטו לעבודה זרה. שלא בפני עבודה זרה – רצותא אשמועינן. אסרו – אף צהנאה, דלדס אוסר דבר שאינו שלו. ועוד שיכול לומר לו – אפילו ניסכו לעבודה זרה. לא כל הימנך כו' – דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. לאונסי – על כרחי, שמתאסר.

תוספות

כיון דקניא ליה לכפרה כדידיה דמיא – והא דפריך בפרק בתרא דזבחים (קיד, א): מוקצה ונעבד אינו שלו הוא, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו! ומוקי לה בקדשים קלים – היינו כרב הונא דלעיל. דלהני אמוראי דהכא מתוקמא אף בחטאת, דכדידיה דמיא. **תא** שמע שנים אוחזין בסכין ושוחטין כו' – משמע הכא דרב הונא ועולא דלעיל (מ, א) אסרי אף להדיוט. דהך דשנים אוחזין, וההיא דרבי יהודה בן בתירא, ורבנן דבסמוך – איירי אף להדיוט. ומשמע דלדידהו ניחא. והשתא, הא דמיייתי ראייה בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נד, ב) מכלים שהזניח המלך אחז, דאמר מר: "הכננוס" – שגנוזים והקדישו אחרים תחתם, הוי אסור אף להדיוט. ותימא: דהתם לעיל בההוא פירקא (עבודה זרה נב, ב) בעי מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי: כלים שנשתמשו בהן בבית חוני, מהו שישתמשו בהן בבית המקדש? אליבא דמאן דאמר עבודה זרה הוא – לא תיבעי לך, דהשתא להדיוט אסורי כו'. ומסיק דאסורין, ודריש ליה מקרא ד"הכננוס" שגנוזים. ומה ראייה היא? התם אסירי אף להדיוט כלים שהזניח אחז, והנך דבית חוני שרו להדיוט, למאן דאמר [לאו] לעבודה זרה הוא! ויש לומר: דקרא ד"כל הכלים" ודאי איירי לגבוה. ומיייתי מיניה ראייה לעולא, דכיון דאסירי, אף על פי שלא עשה בהן אחז שום שנוי אלא שנשתמש בהן לעבודה זרה, אם כן היכא דעביד מעשה גמור, שמתחיל לשחוט הבהמה – אית לן למימר דאסור אפילו להדיוט. **תא** שמע המטמא והמדמע והמנסך כו' – למאן דאמר ב"הניקין" (גיטין נב, ב) מנסך ממש פריך. ואם תאמר: ומאי קא משני דאית ליה שותפות בגוה? הא אמר התם: למאן דאמר דמנסך ממש לא בעי למימר מערב, משום דהיינו מדמע. וכיון דאוקמיה דאית ליה שותפות בגוה, ולא נאסר חלק חבירו אלא משום שמערב בשלו, ואם כן הא אכתי היינו מדמע! ויש לומר: דמכל מקום קא משמע לן דאף על גב דחייב מיתה – לא אמרינן קם ליה בדברה מיניה, כדאמרינן התם: ואי לא תנא מדמע הוה אמינא דבדבר מועט לא מיחייב. **לאו** כל כמינך שתאסר ייני לאונסי – תימא: דמשמע הכא דרבי יהודה בן בתירא שרי לזבוני לכל גוי שירצה, שמוזר במערב יין נסך בין חבירו ובכך אסרו. ובמסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נט, ב) משמע דלא שרי לזבוני אלא לההוא גוי דנסכיה. דמינה מיייתי ראייה אהא דקאמר התם: האי גוי דנסכיה לחמריה דישראל, אף על גב דאסור בהנאה, למשקל דמי מההוא גוי דנסכיה שרי, דמקלא קלייה! ויש לומר, דהכי מיייתי התם: כיון דרבי יהודה בן בתירא שרי לזבוניה לכל גוי שירצה, לרבנן נמי דפליגי עליה שרי לזבוניה לההוא גוי דנסכיה.

עיונים

זבח ענינו קרבן מן הבהמה, שדרך לזבוח = לשחוט אותה בסכין, שלא כקרבן העוף שדינו במליקה (רש"י).

כיון דקניא ליה לכפרה כדידיה דמיא ומטעם זה גם לא יכול היה לשנות אשם – כיון שגם הוא בא על חטא, וכן עולה – כיון שהיא באה לכפר על ביטול מצוות עשה ועל לאו הניתק לעשה, או על הרהור שבלב. ומה שלא יכול היה לשנות שלמים – מפני שקדשים קלים נחשבים לממון הבעלים (רש"י). ויש שהקשו על דבריו, הן לגבי עולה, שאף שהיא מכפרת, מכל מקום אינה נחשבת שלו, והן משום שלדעת חכמים קדשים קלים ממון גבוה הם. ולכן כתבו כי באמת היה יכול לשנות בברייתא עולה או שלמים, אלא מה שהזכירה הברייתא חטאת הוא עצמו בא ללמד שחטאת נחשבת כשלו (תוס' הר"ף).

הא שמע שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד לשום אחד מכל אלו אף שלא נתפרש שמדובר במי שאינו הבעלים, מכל מקום מסתבר הדבר, שהרי אם הבעלים הם השוחטים לשם אחד מכל אלו – פשוט הדבר שהשחיטה פסולה, כפי ששנינו מתחילה (וראה בש"מ).

הכא במאי עסקינן דאית ליה שותפות בגוה כלומר, אף על פי שרוב הבהמה של השוחט לשם דבר כשר, ולאחר יש בה רק משהו, למרות זאת השחיטה פסולה (ש"מ, והוא כפי שנאמר בגמרא לעיל לט,ב בשיטת ר' אליעזר). **המטמא והמדמע והמנסך** המטמא – שטימא אלוהים את חטאתו של אדם, וממנה, אלא רק להסיקה תחת תבשילו, וכן אם טימא חולין של אדם האוכל חולין בטהרה, שצריך לטרוח ולקנות חולין טהורים (תוס' הר"ד גטין נב,ב). והמדמע – שעירב תרומה בחולין – הויל את מחירם של החולין, שאינם נאכלים אלא לכהנים, ויש להם פחות ביקוש.

ומתוך הקשר הדברים – האם אדם יכול במחשבתו לאסור את של חבירו – מובן כי הקושיה היא רק מנסך, שכונתו של האדם לעבודה זרה, היא הגורמת לאסור את היין. אבל מן המטמא והמדמע אין להקשות, שהרי עצם העבודה שהטומאה נגעה בתרומה, או שהתרומה נפלה לחולין – היא האוסרת, בלא קשר לכונת העושה. ובמסכת גיטין (נב,ב) נחלקו רב ושמואל (גיטין שם) האם מדובר כאן במנסך ממש – שמשכשך ידו בין חבירו

לעבודה זרה, שכך היתה עבודתה, שמדובר במערב יין נסך בין חבירו ובכך אסרו. ובסוגייתנו בהכרח מדובר במנסך ממש, באופן שאם לא היתה כונתו לעבודה זרה – לא היה אוסר את היין (וראה תוס'). **בשוגג** לענין המטמא – שלא ידע שמדובר בתרומה, ולענין יין – שלא ידע שהוא נאסר בניסוך זה, או שלא ידע שהוא יין של חבירו (רש"י). וטעם הדבר שאם עשה כן בשוגג פטור, למרות שאדם חייב בניקין גם בשוגג – מפני שהוא היזק שאינו ניכר. ומה שהוא חייב במזיד – קנס הוא שקנסו חכמים את העושה כן (כך היא מסקנת הסוגיה במסכת גטין נג,א – נד,ב), אף שנזכרו שם דעות אחרות, הן לענין השוגג – האם הוא חייב או פטור, ובין לעצם השאלה האם היזק שאינו ניכר נחשב היזק. והוסף רש"י כי אף על שנסך היין לעבודה זרה חייב מיתה על מעשהו, וכלל הוא שהנהרג אינו משלם ממון (יקים ליה בדברה מיניה). כאן משעה שהגביהו על מנת לנסכו נתחייב בתשלומים, וחייב מיתה בא עליו רק לאחר מכן, כשניסך, ובאופן זה אין אומרים כלל זה.

אורה ההלכה

דאית ליה שותפות בגוה שנים ששוחטים, ונתכוון אחד מהם לשם דבר הפוסל – הרי זה פסול. וזהו דווקא כשהיה לו בה שותפות, אבל אם אין לו בה שותפות – אינה אסורה, שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כונתו אלא לצערו. כתירוצי הגמרא כאן ולהלן לשיטת רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק, ויש אומרים שגם בשותף יש להניח שכונתו לצער את חבירו ולא לאסור. כשיטת התוס', שתירוצי הגמרא להלן מבטל תירוצי זה, וכתב רמ"א: ויש אסורים בכל ענין, משום מראית העין (כ"י בשם הרא"ש והטור), ויש להחמיר. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב הכ"א. שו"ע יו"ד ד, ד, א, ה).

המטמא והמדמע והמנסך וכו' מי שגרם לחבירו נזק שאינו ניכר, כגון שטימא את שרתותיו או שדימע לו פירות או שעירב יין נסך ביינו (ולענין המנסך ממש ראה להלן), אם עשה במזיד – קנסוהו חכמים לשלם נזק שלם מזהיפה שבנכסיו. ואם היה שוגג או אנוס – פטור, שלא קנסו אלא את העושה במזיד. (רמב"ם ספר ניקין הלכות חובל ומוזק פ"ז ה"ב – ה"ג. שו"ע חו"מ שפה, א-ב).

מסורת הש"ס

ד. ראה סנהדרין מ.ב. מא.א.

ה. (בשינויים) תוספתא חולין פ"ב יט. וראה ספרי דברים יב, טז. ילק"ש תורה תתפ. וראה חולין יג,ג, ובמסומן שם.

ו. ירושלמי כלאים פ"ט ה"א.

גרסות

ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי בכת"מ ועוד: **רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי** וראה רש"י.

לתוך ימים ולא לתוך נהרות ולא לתוך כלים יש בכתי"י: **לתוך הימים ולא לתוך הנהרות ולא לתוך הכלים**.

עוגה של מים בכת"מ ועוד ובמקורות: **אגן של מים** ויש בכת"י של המשנה ועוד: **עוגל של מים**.

לגומא יש בכת"י ככתוספתא: **בגומא**.

כל עיקר בכת"מ ועוד מלים אלו חסרות.

החיים

אין שוחטין לא לתוך ימים וכו'

מתיאורים שונים המופיעים בספרות היוונית הרומית עולה כי היתה שחיטה לתוך הים, כחלק מפולחן אליל הים פוסידון.

אין שוחטין לגומא החשיטה לגומא היתה מנהג עתיק מאד, מראשית התקופה היוונית. דם הזבח היה נכנס לגומא, כמעין תקרובת למתים ודרך של ניוחש ושיחה עמהם.

ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי לך — הא דרז הונא מוקיס כתנא!, דהא רבי יהודה בן צבא פליג. אצל מילמא דידן לא מוקיס כתנא!, דאנן אמנינן ספיר אפילו לתנא קמא, דאפילו לדידיה דארס אוקר — הני מיילי גוי, אצל ישראל — לנעורי לתצריה עמיד, ואין דעמו לעבודה זרה. בישראל משומד — והוא הדין דמני לאוקמא גדלית ליה שותפות גבוה,

כדאוקמוה אינהו לעיל. השתא מיהא, כיון דלחינן להכי דגוי אוסר, מוקמינן לה צגוה ואליעא לתנא קמא. התרו בו — צישראל, שלא ישחט לעבודה זרה, ושחט לאחר שקבל התראה, וקודם לכן לא היה בחוקת משומד.

מאי — מי אסר או לא, קבלת התראה שמתרין צו: הוי יודע שאתה מוזהר על כך, והתורה אמרה שאתה חייב מימה, והוא אומר: יודע אני, ועל מנת כן אני עושה שאמות. והכי אמרינן בסנהדרין (מא,ה): "מות יומת" — עד שחיר עזמו למיתה.

משנה לתוך ימים — ללא לימרו: לְקַרָא דימא קא שחיט. ולא לתוך הכלים — שלא יאמרו: מקבל דס לעבודה זרה הוא. לתוך עוגה של מים — גומא, כמו "עוגיות לגפינס" דמועד קטן (בא), לשון מורי. לישנא אחרינא: לתוך העוגל, והיא היא. ובספינה — יכול לשחוט על גב הכלים, והדס שומת לתוך הים שלא ללכלך את הספינה, ולא מיחוי כשוחט לתוך ימים. אבל עושה גומא — משמע: שוחט למוכה. וצגמרא פריך: הא אמרת אין שוחטין לגומא! וטעמא דגומא — משום

שהוא חוק המניין לעבודה זרה.

תוספות

בישראל משומד — פירש בקונטרס, דהוא הדין דהוה מצי לאוקומי דאית ליה שותפות בגוה, כדאוקים לעיל. וקשה: דאם כן אמאי חזר והקשה קושיות שכבר תירץ? אלא נראה, דאף על גב דאית ליה שותפות בגוה, אכתי איכא למימר לצעוריה קמיכוין.

הכא נמי בישראל משומד — להנך אמוראי הוה מצי למימר ב"הנוקין" (גיטין נב,ב): מנסך היינו שנגע בו.

אין שוחטין לתוך הגומא — אומר רבינו תם דהיינו גומא נקייה, דנראה כמקבל דס לעבודה זרה. וקשה: דאם כן בלא עושה לו מקום חוץ לגומא איכא תקנה לנקר חצרו! ולפיכך טוב ליוהר מלשחוט אפילו לתוך גומא שאינה נקיה.

ובשוק לא יעשה כן — אף על גב דאמר רב (שבת סד,ב) כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור — היינו כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, שאם היו רואים אותו עושה כן בצינעא היה שם חשד כמו בשוק. אבל כאן, הרואה שעושה בביתו אומר: לנקר חצרו הוא עושה. ומיהו, בירושלמי יש דחך משנה פליג אדרב מההיא. ונראה שאין התלמוד שלנו סובר כן, מדלא הקשה ממתניתין לרב כמו שהקשה מזוג שבצואר, ומשני: תנאי היא בפרק "במה אשה" (שם סד,ב). וכל הנהו דפריך לרב בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יב,א), מי שנתפזרו לו מעותיו לפני עבודה זרה, וישב לו קוץ ברגלו, ומשני להו, קאמר בירושלמי דפליגי אדרב. והא דאמר בפרק "איף על פי" (כתובות סא,ט) צינור שעלו בו קשקשים בשבת — ממעכו ברגלו בצינעא בשבת ואינו חושש — בההוא נמי מודה רב דלא שייך שם חשד, דהא מדאורייתא שרי למעכו לכתחלה בשבת.

עיונים

לצעוריה קא מכוין ומכל מקום נפסלת השחיטה, מפני שיש בכך סרך של עבודה זרה, ובכגון זה פסלו חכמים את השחיטה (פסקי רא"ה).

תא שמע שנים אוחזין בסכין ושוחטין ואין לומר שמדובר כאן בגוי, שהרי בכל מקום בו מדובר בגוי המשנה אומרת כן במפורש.

הכא במאי עסקינן בישראל משומד כלומר, ישראל שהורגל לעבוד עבודה זרה. וכתבו ראשונים כי מכאן עולה שאין שחיטת המשומד אוסרת בפעם הראשונה ששחט, שאם כן — לא הוצרכנו לטעם שהוא שוחט לשם אחד מכל אלה כדי לאסור את שחיטתו (תוס' שאנץ תוס' הרא"ש). ויש שכתב כי הואיל ובמשנתנו אין מדובר בשחוט לעבודה זרה ממש, אלא לשם רפואה — אין שחיטתו נחשבת כשחיטת משומד (רי"ג). ואילו הרי"ד כתב כי יש לדקדק שאין מדובר כאן במין, ששחיטתו פסולה מצד עצמה כשחיטת גוי (וראה לעיל יג,א), אלא בישראל רשע, שכאשר אחרים עומדים על גביו לראות שאינו מקלקל את שחיטת, שחיטתו כשרה (ראה לעיל ד,ב), שהרי עדיין שם ישראל עליו, אלא שהוא אומר שחוט לשם אחד מכל אלו.

ורש"י כתב כי ניתן היה לתרץ את משנתנו גם במי שיש לו שותפות בבהמה, כפי שתירצו קודם, שהרי לא ניתן לומר שכונתו לצער את עצמו (ש"ך). אלא שכיון שתירצו שדווקא גוי אוסר, העמידוהו בישראל משומד (רמב"ן). אבל בתוס' כתבו כי לאחר שאמרו כי ישראל אינו עושה כן אלא כדי לצער את חבירו, יש לומר כי הוא הדין במי שיש לו שותפות, שאין כוונתו אלא לצער את שותפו, ואין כוונתו באמת לעבודה זרה.

התיר עצמו למיתה הוא מה שנאמר במסכת סנהדרין (מב), שהעובר עבירה שיש בה חיוב מיתה, גם אם התרו בו שהוא עובר על עבירה חמורה — אין זו התראה גמורה לדון אותו למיתה על פיה, אלא אם הודירו אותו שיש במיתה זו עונש מיתה, ואמר שעל דעת כן הוא עושה.

אין שוחטין לא לתוך ימים שנראה הדבר כעובד את שר הים או את שר הנהר, ואף לא לתוך כלים, שנראה הדבר כאילו מקבל את הדם לצורך עבודה זרה. ובמקרה זה יש רק איסור לכתחילה, אך אין השחיטה נאסרת בדיעבד, כמו בשוחט לשם הרים או ימים (רמב"ם). והטעם ששם השחיטה פסולה — משום שפירש ואמר "לשם הרים", ועוד שהדבר דומה ומתחלף בשחיטה לשם עבודה זרה. מה שאין כן כאן, שהוא רק משום מראית העין הוא שאסור לכתחילה, אבל בדיעבד אין לחוש לכך (קול רמ"ז).

אבל שוחט הוא לתוך עוגה של מים ראה בגרסות, שיש הגורסים כאן "עוגל", וענין אחד הוא — חפירה עגולה, כגון זו שעושים סביב עצים, שהמים נאספים בתוכה. וטעמו של היתר — מפני שכך מוכח שאין הכוונה לעבודה זרה, שאינו אוסף את הדם כשלעצמו. ובגמרא דנים במה שונה הדבר מן השוחט לתוך הים. ונראה כי רוב הראשונים גרסו כאן "אגן" או "אגון", והכוונה לכלי גדול שיש בו מים, שמוותר לשוחט לתוכו, מפני שבאופן זה מוכח כי הדם אינו מיועד לזריקה. וכתבו ראשונים כי לפי טעם זה הוא הדין כשנותן בו עפר (מזור ויטרי, העיטור, רשב"א).

ובספינה על גבי כלים כלומר, בתוך הספינה עצמה, שכיון שאינו יכול לשחוט על רצפתה כדי שלא ללכלכה, אבל מצד אחר אינו רשאי לשחוט לתוך הים, ולא לתוך כלים — שוחט על גבי (אחורי) הכלים המונחים באופן שהדם שותת מהם לים, וכך אין חשש למראית עין שהוא שוחט לים (רש"י ועוד, והוא בדומה למה שנאמר בברייתא בגמרא, שהתירו לשחוט על דופן הספינה). ויש שפירשו ש"על גבי" אין כוונתו על אחורי הכלים, אלא לתוך הכלים,

ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק הסבורים שאדם אינו יכול לאסור דבר שאינו שלו, הם אמרי [אומרים]: **אפילו למאן דאמר** [לדעת מי שאומר] **אדם אוסר דבר שאינו שלו** — **הני מילי** [דברים אלה אמורים] **דווקא בגוי, אבל ישראל** ששוחט בהמת חבירו לעבודה זרה,

ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי: אפילו למאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו — **הני מילי גוי, אבל ישראל** — **לצעוריה קא מיפנין**. **תא שמע: שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד לשום דבר כשר** — **שחיטתו פסולה, וכאן הרי מדובר בישראל!** ומשיבים: **הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים]? **בישראל משומד לעבודה זרה, שכשהוא אומר כן כוונתו בוודאי לעבודה זרה.** ועוד מציעים, **תא שמע** [בוא ושמע] **סתירה לדבר ממה ששינונו במשנתנו: שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד לשום (לשם) אחד מכל אלו ואחד לשום דבר כשר** — **שחיטתו פסולה,** וכאן הרי מדובר בישראל! ומשיבים: **הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים]? **בישראל משומד לעבודה זרה, שכשהוא אומר כן כוונתו בוודאי לעבודה זרה.** ועוד מציעים, **תא שמע** [בוא ושמע] **ראה ממה ששינונו: המטמא והמדמע והמנסך יינו של חבירו, בשוגג** — **פטור, במזיד** — **חייב,** הרי שישראל המנסך יינו של חבירו אוסרו! ומשיבים: **הכא נמי** [כאן גם כן] **מדובר בישראל משומד.** **אמר ליה [ר]ב אחא בריה [בנן] של רבא לרב אשי:** ישראל שלא היה משומד לעבודה זרה, שאמר שהוא שוחט לשם עבודה זרה, אם התרו בו שדבר זה אסור מן התורה וחייבים עליו מיתה, וקבל עליו התראה, שאמר: על דעת כן אני עושה, **מאי** [מה הדין] **כששחט בהמת חבירו לעבודה זרה, האם אוסר אותה? אמר ליה [ר]: אם התיר עצמו למיתה קאמרת** [אומר אתה]? **אין לך משומד גדול מזה.**

א משנה **אין שוחטין בהמת חולין לא לתוך ימים, ולא לתוך נהרות, ולא לתוך כלים,** שכל אלה נראים כאילו נוהג כמנהג עבודה זרה. אבל שוחט הוא לתוך עוגה (חפירה עגולה) של מים. ובספינה יכול לשחוט על גבי כלים, שניכר שמטרתו היא כדי שלא ללכלך את הספינה. **אין שוחטין לתוך גומא** (חפירה קטנה) **כל עיקר, אבל עושה גומא בתוך ביתו בשביל שיכנס הדם לתוכה.** ובשוק לא יעשה כן, כדי שלא

אין שוחטין לתוך הגומא — אומר רבינו תם דהיינו גומא נקייה, דנראה כמקבל דס לעבודה זרה. וקשה: דאם כן בלא עושה לו מקום חוץ לגומא איכא תקנה לנקר חצרו! ולפיכך טוב ליוהר מלשחוט אפילו לתוך גומא שאינה נקיה.

ובשוק לא יעשה כן — אף על גב דאמר רב (שבת סד,ב) כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור — היינו כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, שאם היו רואים אותו עושה כן בצינעא היה שם חשד כמו בשוק. אבל כאן, הרואה שעושה בביתו אומר: לנקר חצרו הוא עושה. ומיהו, בירושלמי יש דחך משנה פליג אדרב מההיא. ונראה שאין התלמוד שלנו סובר כן, מדלא הקשה ממתניתין לרב כמו שהקשה מזוג שבצואר, ומשני: תנאי היא בפרק "במה אשה" (שם סד,ב). וכל הנהו דפריך לרב בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יב,א), מי שנתפזרו לו מעותיו לפני עבודה זרה, וישב לו קוץ ברגלו, ומשני להו, קאמר בירושלמי דפליגי אדרב. והא דאמר בפרק "איף על פי" (כתובות סא,ט) צינור שעלו בו קשקשים בשבת — ממעכו ברגלו בצינעא בשבת ואינו חושש — בההוא נמי מודה רב דלא שייך שם חשד, דהא מדאורייתא שרי למעכו לכתחלה בשבת.

שהתירו לשחוט כך כיון שהכל יודעים שרצונו לשמור על נקיון הספינה (רי"ד, ריא"ז). **אין שוחטין לגומא כל עיקר** בגמרא דנו מה משמעותו של "כל עיקר". ובפשט המשנה יש לומר — אפילו לא לתוך מים, כמו שהתירו בשוחט לתוך העוגה (ראה תוס' בשם רבינו תם, אור הישר).

ובעיניה של של השחיטה לגומא, יש שפירשו כי נראה הדבר שאוסף את הדם בגומא כדי לזרוק לעבודה זרה (תפארת ישראל). ומדברי ראשונים רבים עולה כי זה עצמו היה מנהג עבודה זרה. ויש שהבינו כי איסור זה נוגע לכתוב "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו). ויש שכתבו שאין מדובר בעבודה זרה ממש, אלא כפי שפירשוהו חלק ממפרשי התורה (ראה רבינו בחיי ועוד) כמתייחס לעניני כישוף, לשחוט לתוך גומא שחדם נאסף בתוכה. ולשבת לאכול סביב גומא זו, ולעסוק בניחוש והגדת עתידות, או שהיו מומינים את השדים לאכול עמהם (ראה פלתי).

ובשוק לא יעשה כן וכו' בירושלמי (כלאים פ"ט ה"א) אמרו כי דברים אלו עומדים בסתירה למה שאמר רב (שבת סד,ב) שדברים שחכמים אסרום משום מראית העין — גם בחדרי חדרים אסור לעשותם. ויש שפסקו משום כך שלא כרב (ראה עיטור, רוקח סי' תעג). אבל בתוס' כתבו כי מה שאמר רב נוגע דווקא לדברים שאם היו רואים אותו עושה ברשותו גם כן היו חושדים בו, אבל כאן, כשעושה גומא בתוך ביתו, הרי התירו באופן שאין בו חשש למראית עין. ואף שבשוק לא התירו לעשות באותו אופן, כתב רבינו יהונתן מלוניל שדבר זה אינו משום חשד, אלא כדי שלא לחזק את המינים, וכדי להתרחק מן הכיעור. או מפני שדווקא בשוק יש חשד, שהרי אין אדם מנקה סתם את רשות הרבים.

אורה ההלכה

ישראל לצעוריה קא מוכין השוחט בהמת חבירו לעבודה זרה או מנסך יינו לעבודה זרה — אסרם בהנאה. והוה דווקא בגוי, אבל אדם מישראל אינו אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצער את חבירו. היה הישראל משומד, או שהתרו בו וקבל ההתראה — הריהו כגוי, ואוסר את הבהמה והדין. כמסקנת הסוגיה. (רמב"ם ספר המדע הלכות פי"ז פ"ח ה"א. ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב הכ"א. ספר נזיקין הלכות חובל ומויק פי"ז ה"ז. שו"ע יו"ד ד, ד. קמה, ח. שו"ע חו"מ שפה, ב.)

אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות אין שוחטים לתוך ימים ונהרות — שלא יאמרו, לשר של ים הוא שוחט; ולא לתוך הכלים — שלא יאמרו שמקבל את הדם לזרוק לעבודה זרה. אבל שוחט הוא לתוך כלי שיש בו מים. כמשנה, ולפי הגרסה "אגון", ולא "עוגה" כלפינו. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב ה"ח. שו"ע יו"ד יא, ג.)

ובספינה על גבי כלים היה בספינה ואין לו בה מקום פנוי לשחוט, יכול לשחוט על גבי כלים (כלומר, אחוריהם דווקא. ש"ך) או מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט על דפנותיה והדם שותת ויורד לתוך המים, ואינו חושש. כמשנה וכברייתא בעמוד הבא. (רמב"ם שם ה"ז. שו"ע יו"ד יא, ד.)

אין שוחטין לגומא כל עיקר אין שוחטים לתוך הגומא, אפילו בבית. ואם לא היה רוצה ללכלך ביתו בדם — עושה חריץ או מקום מדרון חוץ לגומא ושוחט שם, והדם שותת ויורד לגומא. ובשוק לא יעשה כן אף שאינו מכוון לכך, שנראה שמחזק עבודתם לעבודה זרה. כמשנה וכברייתא בעמוד הבא. (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד יב, א.)

מסורת הש"ס

- ראה חולין מ,א.
- ראה תוספתא חולין פ"ב יט.
- (בשניויים) תוספתא חולין פ"ב יט.
- (כל המשנה, בשניויים) תוספתא חולין פ"ב כה–כו.

◆

גרסות

לשרא יש בכתיי: לאיסרא וראה ע"ז מא,ב.

לתוך עוגה בכתיי"מ ועוד ובמקורות: **לתוך אוגן**.

אמר רבא הכי קאמר יש

בכתיי: **אמר רבא הכי קתני**.

שלא יחקה בכתיי"מ **שמא יחקה**.

לשם עולה בכתיי"מ: **לשום**

עולה וכן בהמשך המשנה.

לשם זבחים בכתיי"מ ועוד ובמקורות: **לשום שלמים**.

◆

לשוזן

יחקה

רש"י פירש ש"יחקה" הוא מלשון "יחוק", כאמור להלן: "ובחוקותיהם לא תלכו". אמנם במקומות ספורים בדברי חז"ל מצוי פועל זה במשמעות המקובלת בימינו לחיקוי – הידמות, עשית מעשה כמו אדם אחר. ויש שהבינו כי יסודו ב"יחקקי", במשמעות ציור, תיאור.

בבואה

חוקי הלשון סבורים כי "בבואה" היא צורה אחרת של המלה המקראית "בבת עין" (ראה זכריה ב, יב), ומסבירים כי משמעותה הראשונית היא גם אישון העין וגם ילד (שהרי "אישור" מתפרש גם במשמעות איש קטן), וכעין זה גם שימוש הלשון בערבית **بؤبؤ** (בובו), וכדומה לזה בשפות אחרות כגון בשפה הלטינית pupa וpupilla ונראה כי מלשון כללית זו שמובנה דמות המשתקפת בעין נוצר המובן הכללי יותר המתייחס לכל השתקפות של דמות: במים, בראי או בכל אופן אחר.

יחקה את המינין, כדי שלא לעשות כמעשיהם.

א גמרא שנינו במשנתנו: אין שוחטין לא לתוך ימים וכו', אבל שוחט הוא לתוך עוגה של מים. ושואלים: מאי שנא [במה שונה] לתוך

ימים שלא ישחט – מפני דאמרי [שאומרין] אנשים: לשרא דימא קא שחיט [לשר הים הוא שוחט], והרי אם שוחט לתוך עוגה של מים נמי אמרי [גם כן

אומרין]: לבבואה שלו שנראית במים קא שחיט [הוא שוחט]. וגם הוא כעין עבודה זרה! אמר רבא: במים עכורים שנו, שאין נראית שם בבואה.

ב עוד שנינו: אין שוחטין לגומא כל עיקר, אבל עושה גומא בתוך ביתו בשביל שייכנס הדם לתוכה. ומקשים: כיצד שונה התנא שעושה גומא בתוך ביתו? והא אמרת [והרי אמרת] מתחילה: אין שוחטין לגומא כלל! אמר אביי: רישא [בתחילה], ששנינו שאין שוחטים כל עיקר, מדובר בגומא שבשוק, ששם אין שוחטים כלל. אמר ליה [לו] רבא, והא מדקתני סיפא [והרי ממה שהוא שונה ב**סו** 91:] ובשוק לא יעשה כן, מכלל הדברים אתה למד דרישא לאו בשוק עסקינן [שבתחילה לא בשוק אנו עוסקים]! אלא אמר רבא, הכי קאמר [וכך הוא אומר]: אין שוחטין לגומא כל עיקר. והרוצה לנקר [לנקות] את חצרו, שלא תהא מלוכלכת בדם, כיצד הוא עושה? עושה מקום חריץ או מדרון חוץ לגומא ושוחט שם, ודם שותת ויורד לגומא. ובשוק לא יעשה כן, אפילו בדרך זו, כדי שלא יחקה את המינין. ומעירים: תניא כוותיה [שנויה ברייתא כשיתתן] של רבא: היה מהלך (שט) בספינה ואין לו מקום בספינה לשחוט – מחזיק את הבהמה כשראשה חוץ לספינה, ומוציא ידו חוץ לספינה ושוחט, והדם שותת ויורד על דופני הספינה, ומשם לים, אבל לא ישחוט לתוך הים. ואין שוחט לגומא כל עיקר. והרוצה לנקר את חצרו כיצד הוא עושה? עושה מקום מדרון או חריץ חוץ לגומא ושוחט, ודם שותת ויורד לגומא. ובשוק לא יעשה כן, משום שנאמר:

”ובחוקותיהם לא תלכו” (ויקרא יח, ג), ואם עשה כן – צריך בדיקה אחריו,

שמא מין הוא.

ג משנה השוחט בהמת חולין ואומר שהוא שוחט אותה **לשם עולה**, או **לשם זבחים** (שלמים), או **לשם אשם תלוי**, או **לשם פסח**, **לשם תודה** – בכל אלה שחיטתו פסולה, מפני שנראה כמקדיש ושוחט קדשים בחוץ, ור' שמעון מכשיר. היו שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד מהם לשום (לשם) אחד מכל אלו הדברים הפוסלים, ואחד לשום דבר כשר – שחיטתו פסולה. השוחט בהמת חולין לשם חטאת, או לשם אשם ודאי, או לשם בכור, או לשם מעשר בהמה, או לשם עשה כן – צריך בדיקה אחריו, שמא מין הוא.

ג משנה השוחט בהמת חולין ואומר שהוא שוחט אותה **לשם עולה**, או **לשם זבחים** (שלמים), או **לשם אשם תלוי**, או **לשם פסח**, **לשם תודה** – בכל אלה שחיטתו פסולה, מפני שנראה כמקדיש ושוחט קדשים בחוץ, ור'

שמעון מכשיר. היו שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד מהם לשום (לשם) אחד מכל אלו הדברים הפוסלים, ואחד לשום דבר כשר – שחיטתו פסולה. השוחט בהמת חולין לשם חטאת, או לשם אשם ודאי, או לשם בכור, או לשם מעשר בהמה, או לשם עשה כן – צריך בדיקה אחריו, שמא מין הוא.

עיונים

יחקה את המינין "יחקה" מלשון "חוק", וכפי שהובא להלן הפסוק "ובחוקותיהם לא תלכו" (רש"י). וכן ניסח הדברים בתוספתא הוא: "מפני שעושה את חוקי המינין". וראה "לשון".

דאמרי לשרא דימא קא שחיט כלומר, לשר הממונה על הים, או לאל הים, או לפי ניסוח הרמב"ם – לכוהן המנהיג את יסוד המים, שהוא עיקר איסור עבודה זרה (ראה לעיל מ,א שתי שיטות עיקריות בהסבר ענין זה).

לבבואה רוב המפרשים פירשו שנראה כעובד את הדמות הנראית במים. וכך הסבירו במדרש "למדנו" שאלו שכרעו על ברכיהם לשתות את המים בימי גדעון היו עובדים לבבואה (ערן). אבל מדברי הרמב"ם עולה כי אין הכוונה לצורה הנראית במים כשלעצמה, אלא לכח הבבואה, כלומר, לצורה, ולפי אמנות בעלי השניות, שיש שני מקורות שונים לחומר ולצורה.

בעכורים שנו או צבועים (פיה"מ לרמב"ם). דווקא כששוחט לעוגה הותר הדבר, מפני שהאיסור הוא משום שנראה כשוחט לבבואה, אבל השוחט לים, אפילו היו המים עכורים – שחיטתו פסולה, שהרי החשש הוא שהוא שוחט לשרו של ים (כסי"מ). וראה בתוספתא.

צריך בדיקה אחריו שמא מין הוא, שפיתו ויינו אסורים, כדין גוי (רש"י). והרמב"ם כתב על פי הגאונים (ראה בה"ג ועוד) כי הכוונה היא ששחיטתו לתוך הגומא פסולה עד שיתברר כי באמת אינו מין. ויש שכתבו כי אין פוסלים את שחיטתו מיד, אבל אם מתברר כי הוא מין שחיטתו נפסלת למפרע (מהרש"ל ועוד, וכתבו כי כך היא דעת רש"י). אבל ראשונים אחרים כתבו כי אם כן הוא, צריך יהיה הדבר להיאמר במשנה במפורש, כדרך שנאמר ביחס לשוחט לשם הרים (לעיל לט,ב), ואין להוציא אדם מחזקת כשרותו עד שייבדק (רשב"א, מאירי).

ומכל מקום, רק אם עשה כן בשוק צריך בדיקה אחריו, אבל אם שחט בבית לתוך הגומא ולא עשה מקום חוץ לגומא, אף על פי שלכתחילה אסור לעשות כן – אין צריך בדיקה אחריו, כיון שיש לומר שעשה כן כדי לנקות ביתו (תורת חיים).

דברים אלו אמורים לא רק בשוחט לגומא, אלא גם בשוחט לים ולכלים (מהרש"ל ועוד). אבל יש שכתב כי במקרים האחרים אין צריך בדיקה, שאין ישראל חשודים על עבודה זרה, ורק בענין גומא, שלשיטתם אינו עבודה זרה ממש, אלא מעשה כישוף (ראה במשנה), יש לבדוק, ואם עשה לשם כך יש לאסור עליו לשחוט (ברתי ופלתו).

השוחט לשם עולה וכו' מן הדין אין בדבריו כלום, שהרי אין מדובר במי שהקדיש בהמה זו מתחילה לשם קרבנות אלו, וגם אין דרך אנשים להקדיש באופן זה. אלא חכמים גזרו על כל מי שנהוג כן ששחיטתו פסולה, אפילו הוא אומר במפורש שאין כוונתו לכך (רבינו יהונתן). וטעם הדבר, מפני שהוא נראה כמקדיש ושוחט קדשים בחוץ, והרואים ילמדו מכאן שמותר לשחוט קדשים בחוץ. ולכן, דווקא בדברים שאדם יכול להקדיש באותה שעה גזרו חכמים, אבל דברים שאין אדם יכול לנדר, אלא מוטלים על האדם כחובה, או כגון בכור ומעשר – אין חשש למראית עין (רש"י). ולפי שיקול זה של מראית העין פירש רש"י את סוגיית הגמרא, וכן דעת רוב המפרשים. אמנם יש מן הראשונים שכתבו כי משנה זו עוסקת דווקא בזמן המקדש ולא בזמן הזה, ולפירוש זה יש כאן חשש ממשי של הקדשה. וכן כתב בעל הטורים שטעם הדבר ששחיטתו פסולה (בזמן הזה), הוא מפני שיש לחוש שמא זה עתה הקדיש את הבהמה, והוא שוחט קדשים בחוץ. וכתבו מפרשים שגם לשיטתו צריך לומר שאין מדובר בחשש לשחיטת קדשים בחוץ ממש, שאם כן, לא רק שהיתה שחיטתו פסולה, אלא שהבהמה אסורה בהנאה, והיה דינו כדין שוחט קדשים בחוץ, שחייב אף

חולין

פרק שני

השוחט

יחקה את המינין – יחזיק ידיהם צמוקומיהם, "יחקה" לשון חוק.

גמרא לבבואה – פלוגת שלו הנראה נמים. עכורין – לא מינכר צהו צבואה. והאמרת אין שוחטין לגומא – והדר מני: אלל עושה גומא! כל עיקר – ואפילו צבית, דמיחזי כמינות. על דופני הספינה – ומדופני הספינה

למים. לנקר – לנקות. מקום – חריץ קטן. ובשוק לא יעשה – שאין אדם חש לנקר את השוק. בדיקה אחריו – שמא מין הוא לעבודה זרה, ויצדלו מסתו ומיניו.

משנה השוחט – חולין צמוך.

לשם עולה – דכיון דנראה צמד וצמדנה, הרוחא אומר: עכשיו הוא מקדיש ושוחטה לעולה, וקדשים צמוך מותרים. וגזרו רצנן עליה פסול. וכן שלמים וכו'. אשם תלוי – צל על ספק חיוצ כרת, כגון שמי חמיכות לפניו ואלל אחת מהן, וצלו עדים ואמרו: אחת מהן של חלב היטה, ואין ידוע איזו. אלל אשתו ואחותו עמו צבית, כסבור שצל על אשתו, וחלף ולא ידע למחר על איזו מהם צל, שהיו שמהן צמטה והוא לא היה יודע – מציאל אשם תלוי, להגין מן היסורין עד שידע לו, אס חטא ודאי – מציאל חטאת. ובגמרא פריך: והא לאו נידר ונידב הוא, והרוחא יודע שאין צדניו כלום, שאין שם אשם תלוי אלל אס כן היה מחוייב, וההוא קלא אית ליה! ופסס נמי צגמרא פריך. ורבי שמעון מכשיר – לא חייס למראית העין. אשם ודאי – אשס גזילות, דהיינו נשעב לשקר לנפירת ממון, אשס מעילות, אשס שפחה חרופה. ועל שס שאשס תלוי צל על ספיקו קרי להו להני "אשס ודאי". לשם בכור לשם מעשר – מידע ידעי דשקר הוא, דצבור ומעשר מידע ידעי מקמי הכי, דאילו הויה שעמא לאו צני אפרושי וינהו, דנימא: השתא קמקדיש להו.

תוספות

ורבי שמעון מכשיר – פירש הקונטרס: דלא חייש למראית העין. ורבינו יצחק בן אשר מפרש: דלא שייך כלל לרבי שמעון מראית העין, דדומה כמקדיש על מנת לשחוט בחוץ. ורבי שמעון לטעמיה, דמפרש

בפרק "הרי עלי עשרון" (מנחות קט,א): "הרי עלי עולה על מנת שאקריבנה בבית חוניו" – יקריבנה לבית המקדש, רבי שמעון אומר: אין זה עולה. וטעמא – שלא התנדב כדרך המתנדבים. כדתנן בפרק "המנחות והנסכים" (שם קג,א): "הרי עלי מנחה להביא מן העשורין" כו', רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבים. ובהדיא תנא בתוספתא אהך דהכא: רבי שמעון מכשיר, שאין כיוצא בזה מתנדב. אמר רבי שמעון: ומה אם אמר "הרי עלי עולה לשוחטה בעבר הירדן" שמא עולה היא?

בזמן הזה (ראה פרישה ודרישה ועוד).
אשם תלוי וכו' אשם ודאי "אשם תלוי" הוא אשם שאדם מביא במקרה שיש לו ספק האם הוא חייב חטאת, כגון שידוע לו שאכל חתיכת חלב (שומן) ואינו יודע אם היה זה חלב האסור או שומן המותר. ו"אשם ודאי" הוא קרבן אשם הבא לכפרת חטא או לטהרה, ובכלל זה אשם גזילות, אשם מעילות, אשם הבא על שפחה חרופה, אשם נזיר, אשם מצורע.

וי' שמעון מכשיר רש"י פירש שבאופן עקרוני אין ר' שמעון נחר משום מראית עין. אבל בתוס' כתבו בשם ריב"א כי לטעמו של ר' שמעון אין כאן כלל מראית עין. כיון שלא נהג כדרך שאנשים נוהגים כרגיל כשמתנדבים קרבן, שהמתנדב קרבן אומר "הרי עלי עולה", או "הרי זו עולה", ואחר כך מביאה למקדש ושוחטה, ואין אדם לוקח בהמה סתם ושוחטה לשם עולה (וראה נוסח הדברים בתוספתא).

תמורה תמורה נעשית כאשר אדם אומר על בהמת חולין שתהא תמורת בהמת קדשים מסויימת שיש לו. שאף על פי שהדבר אסור מן התורה (ויקרא כז, י), ואין הקדושה יוצאת מבהמת הקדשים, מכל מקום אותה קדושה חלה על גם בהמת החולין. ומסכת שלמה (מסכת תמורה) עוסקת בפרטי הלכות אלו.

אורח ההלכה

בעכורים שנו אין שוחטים לתוך הכלים, שלא יאמרו שמקבל את הדם כדי לזרוק לעבודה זרה. היו מים בכלי, שאו אין הדם ראוי לזריקה לעבודה זרה, אם הם צלולים – לא ישחוט בו, שלא יאמרו שלצורה הנראית במים הוא שוחט. ואם הם עכורים – מותר. ובהגרות יומים אין הברל אם הם עכורים או לא (ש"ך). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב ה"ה. שו"ע יו"ד יא, ג).

ואם עשה כן צריך בדיקה אחריו שחט בגומא בשוק – אסור לאכול משחיטתו עד שיבדוק אחריו שמא מין הוא הוא (רמב"ם ועוד). ויש אמורים שמותר בדיעבד ואין צריך בדיקה (רשב"א). וכתב רמ"א שבזמן הזה שאין דרך עובדי עבודה זרה בכך, יש להתיר בדיעבד (וראה ש"ך יט"ז ופלתו). (רמב"ם שם ה"ו. שו"ע יו"ד יב, ב).

השוחט לשם עולה וכו' השוחט בהמת חולין לשם קדשים שמתנדבים ונדרים כמותם, אפילו היתה הבהמה בעלת מום – שחיטתו פסולה, מפני שנראה כשוחט קדשים בחוץ. כיצד? השוחט לשם עולה, או לשם תודה או לשם פסח – שחיטתו פסולה, שמאחר ויכול להפריש את הפסח בכל שעה שירצה הריהו דומה לנידר ונידב. על פי הגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב ה"ז–י"ח. שו"ע יו"ד ה, א).

שנים אוחזין בסכין ושוחטין שנים ששוחטים ביחד, בין שאוחזים בסכין אחת בין שכל אחד סכיני בידו, וכן אם שחטו זה אחר זה, ונתכוין אחד מהם לשם דבר הפוסל – הרי זו פסולה, ובתנאי שיהיה לו שותפות בה, שאם לא – אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. על פי הסוגיה בעמוד הקודם. וכתב רמ"א: ויש אוסרים בכל אופן, משום מראית העין (רא"ש טור), ויש להחמיר (וראה ט"ז). (רמב"ם שם הכ"א. שו"ע יו"ד ה, ג).

השוחט לשם חטאת וכו' שחט חולין לשם קדשים שאינם באים בנדר ונדבה, כגון: חטאת, אשם ודאי, אשם תלוי, בכור, מעשר, תמורה, שחיטתו כשרה. ויש פוסלים באשם תלוי בכל ענין, ויש להחמיר (רמ"א) (רמב"ם שם ה"ז–י"ח. שו"ע יו"ד ה, א).

זה הכלל — נגמרה מפרש לאתוי מא, דהא חשמינהו לכולהו. **גמרא** בר נידר ונידב הוא — נתמיה. בכל יום — שנכל יום הוא עומד בספק מטאת, ולבו נוקפו שמה טעא. ומלינו שהכשיר הכתוב אשם תלוי ליקרב וליאלל היכא דהוזק ספק טעא נעדים. והאי נמי, אן סהדי דכל יומא נספק טעא קאי. זימנא קביעא ליה — נערב הפסח, הלכך מידע ידעי דנברי רוח הון הואיל והפרשתו כל השנה — כל ימות השנה ראוי להפרישו ולהניחו עד זמנו, הלכך השתא נמי אמרי: השתא מפרש ליה, וקשיט פסח נשאר ימות השנה. וקיימא לן דשלמים הוא, ואמרי: קשיט שלמים בחון ואכל לכו. מידע ידיע — דמשקה, ולא נפיק חרבה מיניה. דרמי מידי אמומא — שיהא נכסה נמנר או נטיט ולא חוו ליה, וסברי מס הוא. לא שנו אלא שאינו מחוייב חטאת — דלא אמרי אינשי: השתא מפרש לה, דהא טעאת לאו נדר ונבדח אחי. והא לא חשו רבנן דלמא מאן דחוי סבר מחוייב טעאת הוא, דההוא קלא אית ליה, דמי שצא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עליה, כדי שיתצייש ומתכפר לו. אבל מחוייב חטאת — מאן דחוי סבר: לשם טעאת הוא מפרשה עכשיו. והא לא קאמר לשם חטאתי — דמשמע: שאני חייב אלא: "לשם טעאת", דמשמע לשון נדר, ומידע ידיע דאין נדבריו כלום. דנשלמא דבר הנידב ונידב איכא למימר: השתא מקבל לה עליה נשעת הפרשה, ולא צעי למימר "לשם עולתי". אכל הכא, כל כמה דלא אמר "לשם חטאתי" לא משמע לשם אותה שאני מחוייב באומר לשם חטאתי — והיכא דאינו מחוייב חטאת, אפילו [אמר] "לשם חטאתי" מידע ידיע דמשקה שאין לו זבח — דליכא למימר: השתא עביד לה תמורה, דנמאי מימר לה? דהא ליכא למיגור מאן דחוי סבר יש לו זבח אחר, דההוא קלא אית ליה. אימר אמורי אמיר ביה — ומאן דחוי סבר: השתא מימר לה, בהך אמירה דנשעת שמיטה. ואף על גב דלא מוקי לה כהדי זבח — חייב עליה שם תמורה, דתנן בתמורה (כז, א): "תחת טעאת, תחת עולה שיש לי צבתי", היה לו — נדבריו קיימין.

והא לא קאמר לשם תמורת זבחי — דמשמע דנשמת נשלמא צעי לשווי תמורה. ואיהו ליחא, אלא היכא דמימר לה צבת, דתנן בתמורה (כז, א): "תחת טעאת" "תחת עולה" — לא אמר כלום. לשם תמורת זבחי — ואשמועינן מתניין דהיכא דאין לו זבח — כשר, ולא חיישין דלמא מאן דחוי סבר דאית ליה. מאי טעמא? דאי הוה ליה — מידע הוה ידיע. עולת נזיר — דאי אמר: "הריני שומט לשם עולת נזיר" — פסולה, דמאן דחוי סבר: נדר הוא, והשתא קמפריש ושמיט לה. ואף על גב דנזיר נידב ונידב הוא, דעל ידי נדר הוא נא, אי לא הוה תני "זה הכלל" לאתוי — לא שמעינן ליה מעולה דישא. דמהו דתימא — ליכא למתש לחרבה, דמידע ידיע דהא לא נדר. קא משמע לן — דמימר אמרי: דלמא נדר צניעא זה שלשים יום, שהוא סתם נזיר, ונשלשים יום לא מינכרא מילתיה לשכניו. לאתוי עולת יולדת — שאם אמר "לשם עולת יולדת" צניעא — כשרה, דמידע ידיע דהשתא לא נדר לה, וכדמפרש: בשאין לו אשה. מהו דתימא — כלומר: ואינטיק רבי אלעזר לאשמועינן דכי יש לו אשה — פסולה, אף על גב דאמרי רבי אלעזר לעיל גבי תמורה.

תוספות

והא לא אמר לשם חטאתי — אם לא אמר "לשם חטאתי", ואפילו אם אמר "הרי זו חטאתי" — לא אמר כלום, כדאמרינן בפרק קמא דנדרים (ו, א). **אימר** נדר בצניעא — ולעיל דלא חיישין שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצניעא, דאית ליה קלא, שרגיל להודיע שלא יבוא לידי מעילה. **לא** שנו אלא שאין לו אשה — מה שהקשה בקונטרס: אי שאין לו אשה, למה לו למתנייה "זה הכלל"? פשיטא, למאי נחוש לה! יש לומר: "אין לו אשה" — היינו שאין אנו יודעין אם יש לו אשה אם לאו. וכן "אין לו זבחי" דלעיל. אבל בידוע דאין לו לא איצטריך.

קיינים

שאני פסח הואיל והפרשתו כל השנה כולה ועדיין קשה, מדוע היה השחיטה פסולה? והרי אין אדם שוחט פסח אלא בזמנו! והסביר רש"י כי מיוחד הוא קרבן פסח, שבשאר ימות השנה הוא קרבן שלמים (ראה לעיל ל, א), ונמצא שהרואה סבור שהוא מקדיש ושוחט קרבן שלמים בחון. ומדברי הרמב"ם (שלא הזכיר כלל בדבריו מראית העין) משמע כי אין צורך לדון בכל מקרה לגופו האם יש בו משום מראית העין, אלא כל שהוא נדר ונידב, או דומה לו — הריהו בכלל זה. **אבל בעלי מומין מידע ידיע** והוא הדין לבעלי חיים שאינם ראוים להקרבה, כגון אוזיים ותרנגולים (רשב"א). **אמר ר' אבהו באומר לשם חטאתי** ולפי העמדה זו של המשנה, אין השחיטה פסולה אלא אם נתקיימו שני התנאים, שהדבר ידוע שהוא מחוייב חטאת, ושיאמר "לשם חטאתי", אבל אם אין ידוע לנו שהוא מחוייב חטאת, גם אם אומר "לשם חטאתי" אין הדבר פוסל. שאין לחשוש שמא היה מחוייב חטאת, מפני שחייב חטאת הוא דבר שאדם רוצה שיתפרסם, כדי שיתכפר לו (רש"י). ויש שתמה על כך ממה שדרשו חכמים "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" — שטוב לאדם שאינו מגלה את חטאיו (מגן אברהם). ויש שכתב כי לשיטת ר' יוחנן, שאת דבריו מפרש ר' אבהו, יש להבדיל בענין זה בין מיד לשובג (חתם סופר). ובתוספות הוסיפו עוד תנאי, שצריך שיאמר "לשם חטאתי", או "לחטאתי" מפני שצריך להתפיס את הבהמה בחיוב החטאת, אבל אם אמר רק "הרי זו חטאתי" — אין זה נאסר, מפני שאין נדרו חל. והאחרונים נחלקו בהסבר המדוייק של הדבר, ראה במהרש"ל ובנושאי הכלים של הטור ושולחן ערוך יו"ד ה, א. **לא שנו אלא שאין לו זבח בתוך ביתו** שכמו לענין חטאת, כך לענין תמורה, הדבר ידוע, שכשיש לאדם בהמת קדשים בתוך ביתו, הריהו מודיע את הדבר כדי שלא ייכשלו במעילה בקדשים (תוס'), ולכן כשאין הדבר ידוע — אין לחשוש למראית עין, שמא הוא עושה תמורה. ואילו הרמב"ם כתב כי טעם הדבר שבמקרה זה הוא פוסל — מפני שהמיר בו.

זה הכלל: כל דבר שנידב ונידב (שאפשר להקדיש אותו על ידי נדר או בנדבה) — השוחט לשמו אסור, שנראה הדבר כמקדישו ושוחטו בחון, ושאינו נידב ונידב אלא הוא מוטל עליו כחובה, אם אין לו חובה כזו — הרי השוחט לשמו כשר.

ד גמרא שנינו במשנה: השוחט לשם עולה וכו' לשם אשם תלוי, לשם פסח — שחיתו פסולה, מפני שהם באים בנדר או נדבה. ותוהים: **אשם תלוי** האם בר נידב ונידב הוא? הלא קרבן חובה הוא, במקום שיש ספק האם הוא חייב חטאת! אמר ר' יוחנן: הא מני [זו כשיטת מו' ה"א]? שיטת רבי אליעזר היא, שאמר: מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, מחשש שמא עבר עבירה. ועוד תוהים: וכי קרבן פסח בר נידב ונידב הוא? הלא זמנא קביעא ליה [זמן קבוע לן] בערב הפסח, ואין אדם יכול להביא קרבן פסח אלא בזמנו! אמר ר' ארשעיא: שאני [שונה] פסח, הואיל והפרשתו יכולה להיות כל השנה כולה. אמר ר' ינאי: לא שנו שהשוחט לשם קרבן שחיתו פסולה אלא כששוחט תמימים, אבל אם שוחט בעלי מומין — מידע ידיע [ידוע הדבר] שהוא בעל מום, ובודאי אין חשש שלשם קרבן התכונן. ור' יוחנן אמר: אפילו בעלי מומין נמי [גם כן]. זימנין דרמי ליה מידי אמומא ולא ידיע [פעמים שמוטל דבר מה על המום, ומכסה אותו, ואינו ידוע לכל]. וסבורים שבהמה תמימה היא. עוד שנינו: השוחט לשם חטאת וכו' שחיתו כשרה, שאין אדם יכול לנדור חטאת, ואין לחשוש למראית עין. אמר ר' יוחנן: לא שנו שבכגון זה שחיתו כשרה אלא במי שאינו מחוייב חטאת, אבל מי שידוע שהוא מחוייב חטאת — שחיתו פסולה, אימא [אומר]: לשום חטאתו הוא עושה, מקדיש ושוחט בחון. ותוהים: והא [והרי] במשנה לא קאמר [אינו אומר] "לשם חטאתי", אלא "לשם חטאת" סתם, ובהו אין לחשוש! אמר ר' אבהו: ר' יוחנן מדבר במי שאומר "לשם חטאתי". עוד שנינו במשנה שהשוחט לשם תמורה שחיתו כשרה. אמר ר' אלעזר: לא שנו ששחיתו כשרה אלא באופן שאין לו כבר זבח מוקדש בתוך ביתו, אבל יש לו זבח בתוך ביתו — שחיתו פסולה, אימא אמורי אמיר ביה [אמר שהוא נמיר בן]. ומקשים: והא לא קאמר [והרי במשנה אינו אומר] "לשם תמורת זבחי", אלא "לשם תמורה"! אמר ר' אבהו: ר' אלעזר עוסק במי שאומר במפורש "לשם תמורת זבחי".

ד שנינו במשנה זה הכלל: כל דבר שנידב ונידב השוחט לשמו אסור. ושואלים: **לאתוי מאי** [להביא את מה] הובא הכלל? שהרי לכאורה מנינו הכל! ומשיבים: **לאתוי [להביא] עולת נזיר**, דמהו דתימא [נשחטו שתאמר]: אין לחשוש כאן, הא [הרי] לא נדר קודם לכן נזירות, ואם כן אינו חייב בעולה כזו! לכן אומרת המשנה שיש לחשוש, אימר שמא נדר בצניעא בחשאי, ולא ידוע שדר בנידב. ומה ששנינו ב"זה הכלל": כל שאינו נידב ונידב השוחט לשמו כשר — בא לאתוי [להביא] עולת יולדת, שהשוחט לשם עולת יולדת שחיתו כשרה, והואיל וקרבן זה הוא קרבן חובה, ואינו נידב או נידב. אמר ר' אלעזר: לא שנו אלא שאין לו אשה, ולכן ברור שהוא אינו חייב בכך, ואין מקום לטעות, אבל יש לו אשה — שחיתו פסולה, אימר [אומר] שלשמה הוא עושה. ושואלים: והא לא קאמר [והרי אינו אומר] "לשם עולת אשתי"! אמר ר' אבהו: ר' אלעזר עוסק במי שאומר במפורש "לשם עולת אשתי"! ומקשים: במקרה זה, פשיטא [פשוט] שיש לחשוש שהוא עושה לשם עולת אשתו!

ליה קלא, שרגיל להודיע שלא יבוא לידי מעילה. **לא** שנו אלא שאין לו אשה — מה שהקשה בקונטרס: אי שאין לו אשה, למה לו למתנייה "זה הכלל"? פשיטא, למאי נחוש לה! יש לומר: "אין לו אשה" — היינו שאין אנו יודעין אם יש לו אשה אם לאו. וכן "אין לו זבחי" דלעיל. אבל בידוע דאין לו לא איצטריך.

אורה ההלכה

אשם תלוי השוחט בהמת חולין לשם אשם תלוי — שחיתו כשרה, שאין הלכה כר' אליעזר, אלא כחכמים הסבורים (כריתות כה, ב), שאין אדם מביא אשם תלוי אלא על ספק חטאת. ויש הפוסלים שחיתו, על פי משנתנו, ההולכת כשיטת ר' אליעזר, שאשם תלוי בא בנדר ונדבה, ויש להחמיר (רמ"א). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב ה"ז — י"ח. שו"ע יו"ד ה, א. וראה שו"ע א"ח א, ז). **אפילו בעלי מומין** השוחט חולין לשם קדשים שמתנדבים ונדרים כמותם, אפילו הם בעלי מומים — שחיתו פסולה, אף שהמום במקום מגולה (ש"ך). כדברי ר' יוחנן. (שו"ע יו"ד ה, א). **אבל מחוייב חטאת** שחט חולין לשם חטאת סתם — שחיתו כשרה. ואם ידע שעבר עבירה שחייב עליה חטאת או אשם, ואומר "זו לחטאתי" או "לאשמי" — פסולה (יש אומרים שאסורה בהנאה, כדן שוחט קדשים בחון. מהרש"ל ו"ז). כדברי ר' יוחנן ור' אבהו. (רמב"ם שם ה"ח — יט. שו"ע יו"ד ה, א ועיין ט"ז וש"ך). **שאין לו זבח בתוך ביתו** היה לו קרבן בתוך ביתו, ושחט חולין ואמר "לשם תמורת זבחי" — שחיתו פסולה. כדברי ר' אלעזר ור' אבהו. (רמב"ם שם ה"ט). **עולת נזיר** השוחט חולין לשם עולת נזיר, אף על פי שאינו נזיר — שחיתו פסולה, שעיקר הנזירות הוא נדר, והחמירו בו, שאומרים שמא נדר בצניעה. (רמב"ם שם ה"כ). **לאתוי עולת יולדת** האשה ששחטה לשם עולת יולדת, ואמרה "זו לעולתי" — שחיתתה כשרה, שאין עולת יולדת באה בנדר ונדבה, ואין חוששים שמא הפילה, שאם היתה יולדת או מפילה — היה לזה קול (וראה מי"ג). והוא הדין כשאדם שוחט לשם עולת יולדת, שהכל יודעים שלא ילדה. ואם באמת ילדה או הפילה, שבזמן המקדש היתה חייבת קרבן — שחיתו אסורה. וכן אם שחט לשם יולדת אחרת שאינה אשתו (תבואות שור). (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס
ה. משנה כריתות כה, א.
שם יח, א, כד, ב. ונספתא כריתות פ"ד ד.

גרסות

כל דבר שנידב ונידב בחלק מכתה"י ועוד: כל שנידב ונידב.

השוחט לשמו אסור בכתי"מ ועוד ובמקורות: **השוחט לשמו פסול**.

רבי אלעזר היא בכתי"מ ובמקורות: **רבי אליעזר** היא בכמשהנה כריתות כה, ב. **פסח בר נידב ונידב** הוא בכתי"מ ועוד: **פסח נידב ונידב** הוא.

והא לא קאמר לשם חטאתי בכתי"מ: **והא לא קאמר**.

והא לא קאמר לשם תמורת זבחי בכתי"מ: **והא לא קאמר**.

לאתוי עולת יולדת בכתי"מ ובדומה לכך בעוד כתי"י: **מהו דתימא אולידו אוליד [אי נמי אי אפולי אפולה קלא אית לה] קמ"ל אם איתא דאוליד קלא אית לה. לישנא אחרנא לאתוי עולת יולדת** וראה רש"י בעמוד הבא ובעיונים.